

Становище

За дисертацията представена от Милен Журналов на тема „Политическо представителство на българите мюсюлмани след 2005 година“ за присъждане на ОНС „доктор“ по 3.3. Политически науки

От проф. Антоний Тодоров, д.н., НБУ, специалност 3.3. Политически науки

Представената дисертация е в обем от 162 страници, разработена в увод, четири глави и заключение и е под научното ръководство на проф. Евгения Иванова, д.н. Милен Журналов работи над нея няколко години, като сегашният вариант е резултат от значителна доработка след обсъждането в департамента по политически науки и направените препоръки. Представеният текст съответства изцяло на академичните изисквания като стил на изложение, структура на текста, работа с източниците и правила за цитирането им.

Темата е несъмнено оригинална – както самият автор на дисертацията с основание заявява – оскъдни или почти несъществуващи са изследванията върху политическото поведение и политическото представителство на българите мюсюлмани. Избраната времева рамка е също обоснована, времето след 2005 г., когато на българската политическа сцена се появяват като значителен политически фактор крайни националистически партии като „Атака“, но също и, малко по-късно, нова и създадена извън партиите на посткомунистическия преход като ГЕРБ. Характерно за времето след 2005 г. също така е, че крайни националисти влизат и в правителството с ГЕРБ след изборите през 2017 г., макар и за един мандат. В тази ситуация въпросът за политическото представителство на такова специфично в българското общество малцинство като българите мюсюлмани придобива особен смисъл именно като част от мюсюлманската общност в българското общество, но отличаваща се и от турския етнос. Милен Журналов е избрал тази тема и на основата на собствения си опит, чието мобилизиране без съмнение допринася значително за разгръщането на едно успешно изследване и постигането на едно задълбочено разбиране за социалната и политическата роля на българите мюсюлмани в днешното българско общество.

Авторът на дисертацията формулира един доста разгърнат изследователски въпрос: дали и в каква степен двойната маргинализация на българите мюсюлмани (от българите християни – по религиозен признак, от турците – по етнически) ги провокира към създаване на собствени политически проекти, дали и в каква степен тази общност остава в традиционната си роля на обект на политики, или успява да се превърне в техен активен субект. Въпросът може да се постави и по друг начин: в каква степен

българите мюсюлмани са политически субект в сравнение с другите етнически и религиозни малцинства в българското общество.

Основната хипотеза на автора е, че „постепенно разширяващото се политическо представителство на българите мюсюлмани се извършва преди всичко чрез традиционните партии вместо чрез собствени проекти, но – въпреки това – отношението към техните представители остава в голяма степен отношение към маргинална общност“. С други думи Милен Журналов твърди, че макар и донякъде политически представени чрез онова, което той нарича „традиционни партии“, българите мюсюлмани не са заедно с това и социално и политически признати като равноправен и автономен субект на политическия процес.

В отговор на изследователския си въпрос авторът на дисертацията развива изследването си в четири глави на текста, които са в логическа връзка и това напълно съответства на поставената цел – защитата на основната теза. Първата глава третира такъв дискуссионен все още въпрос за етническата идентификация на българите мюсюлмани. Милен Журналов демонстрира отлична компетентност за историята на употребите на различни наименования за общността на българите мюсюлмани, за да обоснове възприетото от него наименование. Той с основание заключава, че „различните самоопределения и множеството теории за техния произход – повлияни от травмите в миналото и от непостоянната политика на държавата към тях“ благоприятстват използването им от различни политически субекти като подкрепяща ги общност, винаги второстепенна и подчинена на външни за нея интереси.

Във втората глава авторът разграничава двете политически роли на общността на българските мюсюлмани – като субекти и обекти на политиката. В първата част Милен Журналов прави систематичен преглед на историята на политиките по отношение на българите мюсюлмани от Освобождението до ден днешен. Тук е събрана и обобщена историческата информация на поредицата политики за приобщаване, асимилация и понякога насилственото налагане на нова идентичност на изследваната общност през много различни исторически периоди на Царство България и на НРБ. Общото заключение е, че независимо от впечатлението, политиката на българската държава по този въпрос е последователна, макар често решенията да се взимат конюнктурно и без всякаква стратегическа визия. Но в резултат общността не изглежда нито приобщена, нито асимилирана, но най-често прикрито дискриминирана. Много оригинално е изследването във втората част на тази глава за различните опити за превръщането на българите мюсюлмани в субект на политиката чрез политическата им самоорганизация и политическата им активност в съществуващите политически партии. Макар че представителите на общността са или само „фигуранти, чието присъствие осигурява

гласове от общността“, или активни професионалисти с граждански позиции (което е по-скоро като изключение).

Третата глава анализира вече в избрания изследователски период (2005-2019) политическото представителство на българите мюсюлмани в различните равнища на политическо управление. Това е възможно както чрез национално представените партии, които прилагат едновременно политики на изключване и включване, така и чрез собствени политически проекти. Включването на българи мюсюлмани от националните политически партии показва, колко трудно е социалното признание на членовете на общността не като представители на една етническа, религиозна, културна общност, а като граждани, индивиди с политически качества, полезни за цялото общество. Новото в тази глава е детайлното проучване на две политически партии: „Прогрес и благоденствие“ „Патриотично обединение за многообразие, автентичност и култура“, инициирани през 2009 и 2013 г. Неуспехът на тези формации авторът обяснява най-вече с това, че по някакъв начин се опитват да утвърдят представата за съществуването на „помашки етнос“, което изглежда неприемливо не само в българското общество, но и за голямата част от членовете на общността на българите мюсюлмани.

Особено интересна е четвъртата глава, където авторът анализира политическото и електоралното най-вече поведение на българите мюсюлмани. Той защитава тезата, че „етническият вот, характерен за последното десетилетие на 20. век, в изследвания период по-скоро се размива.“ Особено при младите поколения етническата идентификация и травматичната памет са все по-малко изтъквани като причина за политически избор, поради което вотът постепенно придобива специфично политически характер. Това заключение е много важно за изследванията на българското общество изобщо. Тук авторът се позовава и на направените теренни интервюта, един от основните му изследователски методи.

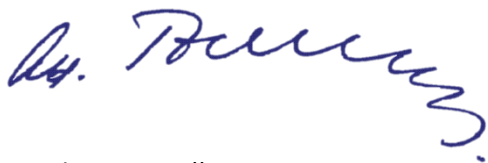
В цялост изследването убедително доказва, че „политическото представителство на българите мюсюлмани в изследвания период не е убедително“. Причината е най-вече в това, че „българите мюсюлмани са представени в политиката като излъчени от специфична общност“, а не толкова „благодарение на личните си качества, оценени от партиите, които са ги издигнали“. Все още в това представителство „етническото“ доминира над „гражданското“ според думите на автора.

Авторефератът към дисертацията представя 5 приноса, но, както е обичайно, отново те са представени като описание на извършеното от изследователя. По-съществени са приносите 2 и 3. Първият е задълбочен анализ на „понятийното и същностното многообразие на етническата и религиозната идентичност на българите мюсюлмани“ и обосноваването на избора на наименованието „българи мюсюлмани“ като описващо

изследваната общност. Вторият е издирване и систематизиране на „конкретни резултати от политическото представителство на българите мюсюлмани на парламентарни и местни избори в периода 2005-2020 г.“. Трябва да подчертая, че тези два приноса за несъмнено полезни за изследователската общност и са напълно достатъчни за качеството на една дисертация за присъждането на ОНС „доктор“.

Накрай бих отправил един общ въпрос, който, струва ми се, е поставен, но не и напълно решен в изследването: „Как си представя авторът политическото представителство на една специфична общност единствено като зачитане на индивидуалните качества на представителите без да се има предвид и това, че те са част от тази общност?“

В заключение, представената от Милен Журналов дисертация отговаря напълно на академичните критерии, аргументирано отговаря на поставения изследователски въпрос, има несъмнена полза за други изследователи и допринася съществено за разширяването на познанията ни върху българското общество и общността на българите мюсюлмани. Смятам, че дисертацията отговаря на критериите за присъждане на ОНС „доктор“ по специалност 3.3. Политически науки.

проф. Антоний Тодоров, д.н.